ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΑΔΕΣΜΕΥΤΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΕΤΟΣ 27ο • Αρ. φύλλου 8.067
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 24 Μαΐου 2002

Ο Λόγος και η εκφώνησή του

Είκοσι και ένα ποιήματα του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου

ΑΝΘΟΛΟΓΕΙ ΚΑΙ ΔΙΑΒΑΖΕΙ Ο ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ Ι. Μ. Π.»

Η ποιητική πορεία του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου ξεκίνησε το 1924 με το *Βιβλίο της Μιράντας*, για να καταλήξει, περνώντας από τα *Λυρικά σχέδια* (1933), την *Αλκυόνη* (1949) και τον *Κύκλο των ζωδίων* (1952), στο *Παράθυρο του κόσμου* το 1962. Στο ξεκίνημά του ο ποιητής, με εμφανείς παλαμικές επιρροές, καταθέτει στο *Βιβλίο της Μιράντας* και κυρίως στα αρτιότερα *Λυρικά σχέδια* μια ποίηση που συνομιλεί με τους νεορομαντικούς και νεοσυμβολιστές της εποχής του. Ο στίχος είναι παραδοσιακός και ομοιοκατάληκτος, η γραφή –λυρική, περίτεχνη και επιμελημένη– συντονίζεται με την ατμόσφαιρα της δεκαετίας του '20: είναι χαμηλόφωνη, εξωκοσμική, ιδεατή, τρυφερή, ήπια, αισθαντική· αποπνέει νοσηρό συναισθηματισμό, ανεκπλήρωτο έρωτα, απώλεια και απόγνωση του υποκειμένου.

Υστερα από μακρόχρονη σιωπή, και παρά τις καταγεγραμμένες επιφυλάξεις του, ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος άρχισε να ερωτοτροπεί με τη νεωτερική ποίηση. Η *Αλκυόνη*, «ένα σήμα εξόδου» κατά την έκφραση του ιδίου, αποτελεί, κυρίως στο τρίτο μέρος της, το όχημα που τον μεταφέρει για να πολιτογραφηθεί στη χώρα της νέας ποίησης. Στα τελευταία βιβλία του, αποδεσμευμένος από τον Παλαμά, ενοφθαλμίζει στη γραφή του στοιχεία των νέων λογοτεχνικών ρευμάτων, αξιοποιεί τους καινούριους εκφραστικούς τρόπους, ανακαλύπτει και αποκαλύπτει την προσωπική του φωνή, προβάλλοντας, όπως τα επισημαίνει και ο Στεργιόπουλος, τα ιδιωτικά γνωρίσματα της γραφής του. Αξιοποίηση της βιωματικής και αναγνωστικής/πνευματικής εμπειρίας, αφηγηματικότητα και πεζολογία, έλλειψη αφαιρετικότητας, πλατιασμός και υπερβολή, στοχασμός και ανησυχία, αμεσότητα και χυμώδης ερωτισμός, συναισθηματικότητα και αισθησιασμός, χιούμορ και σαρκασμός, άγχος και αγωνία, θρησκευτικότητα και μεταφυσικός προβληματισμός, όλα κάτω από το μανδύα της λυρικότητας, συγκροτούν ένα ιδιαίτερο ποιητικό παζλ.

Ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος δεν μπορεί να θεωρηθεί μείζων ποιητής, από την άποψη της χάραξης νέων δρόμων στην ποιητική γραφή. Προς τούτο συνετέλεσαν και δύο προφανείς λόγοι: Πρώτον, η αργοπορία του να αντιληφθεί τις αλλαγές που τεκταίνονταν στην ποίηση από το 1930 και εξής. Αρκεί να σκεφτούμε ότι η μεταβατική *Αλκυόνη* τυπώνεται το 1949, όταν είχαν ήδη εκδοθεί πέντε συλλογές του Σεφέρη, τρεις του Ελύτη, εννέα του Ρίτσου, δύο του Εμπειρικού· όταν δηλαδή η γενιά του '30 εδραιώνεται και εμφανίζονται οι πρώτοι μεταπολεμικοί. Δεύτερον, η πολυπραγμοσύνη και άρα η πολυδιάσπασή του: καλλιέργησε ευδόκιμα πολλά είδη του λόγου, ώστε δύσκολα μπορεί να τον κατατάξει κανείς. «Εξουσιάζεται από το δαίμονα της ακατάσχετης έκφρασης», όπως χαρακτηριστικά παραδέχεται, αλλά αυτή ακριβώς η πνευματική πληθωρικότητά του είναι που καθορίζει εν πολλοίς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ύφους του. Ωστόσο, ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος διαθέτει διακριτή φωνή στη νεοελληνική ποίηση. Εχει αποταμιεύσει ιδιαίτερο έργο, στο οποίο διακρίνονται ποιήματα που δείχνουν και το ξεχωριστό ύφος και τους ποιητικούς οραματισμούς του για τη σύλληψη και καταγραφή του κόσμου. Επί παραδείγματι, το VIII από το «Παγωμένο φεγγάρι» της *Αλκυόνης*, η «Τιμωρία» από τον *Κύκλο των ζωδίων*, τη μεστότερη ποιητική του κατάθεση, και το ομότιτλο ποίημα της ίδιας συλλογής, για να περιοριστώ σε τρία ανθολογημένα ποιήματα, αποτελούν εξαιρετικότατες στιγμές, και όχι μόνο της δικής του ποίησης.

Ο τόμος με τα επιλεγμένα ποιήματα, χωρίς να έχει αξίωση ολοκληρωμένης ανθολογίας, προσφέρει μια επιλογή που αναδεικνύει τα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησής του. Παρ' ότι η ανθολόγηση αντικατοπτρίζει το γούστο του ανθολόγου, την υποκειμενική ανταπόκρισή του στο έργο του ποιητή, ο Στεργιόπουλος έχει επιτύχει ισορροπίες: συγκεράζοντας την ευαισθησία του με την εμπεριστατωμένη γνώση του έργου τού Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, δίνει το στίγμα του δημιουργού, επιλέγοντας αντιπροσωπευτικά ποιήματα, αλλά και ποιήματα-κλειδιά στην προσέγγιση και κατανόηση του έργου του.

Η έντεχνη και εύστοχη ανάγνωση ενός ποιήματος είναι υπέρτερη ενίοτε οιασδήποτε ερμηνευτικής προσέγγισης. Αυτό ακριβώς επιτυγχάνει ο Στεργιόπουλος, έχοντας συναίσθηση του λόγου τού Παναγιωτόπουλου, με μιαν ανάγνωση εσωτερική και λιτή, φυσική και αβίαστη και όχι τεχνητή και στομφώδη. Ακολουθεί το νόημα και το αίσθημα αλλά και τον τόνο και το ρυθμό των ποιημάτων.

Τα *Είκοσι και ένα ποιήματα του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου* αποτελούν αναμφισβήτητα μια σοβαρή εργασία εναντίον της λήθης, από την οποία κινδυνεύει κάθε ποιητικό έργο, όταν δεν επανατοποθετείται με σύγχρονους αναγνωστικούς όρους. Ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος έχει γράψει ποιήματα που αντέχουν στο σήμερα, που θα αντέξουν στο χρόνο. Αυτό που χρειάζεται στη συνέχεια είναι η εκπόνηση μιας ολοκληρωμένης ανθολογίας με ποιήματα που να ανταποκρίνονται στη σημερινή αισθητική, με κριτήρια που να απορρέουν από μια νέα ανάγνωση του ποιητικού του έργου.

ΣΤΑΘΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΝΗΣ